

Повага до особистості, гуманне ставлення до неї, чуйність важливі для будь-якої людини. Тому інклюзивну культуру, оволодіння нею людьми, передусім педагогами, батьками, учнями, можна розглядати в ролі найважливішої підстави для розвитку полікультурної й інклюзивної освіти.

Якщо сучасне суспільство навчиться «приймати кожного свого члена таким, яким він є «долати» в собі почуття роздратування від несхожості інших» [3], то проблеми виховання терпимості до людей з обмеженими можливостями здоров'я, до чужих культур, пробудження інтересу і поваги до них можна буде вважати розв'язаними. Очевидно, що тільки засобами масової, стандартизованої системи освіти можна найефективніше популяризувати і поширювати цінності єднання, багатоманітності й гуманізму.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко. С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Груць Г. Розвиток духовної культури студентів: історико-педагогічний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 1. С. 20–25.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.
5. Педагогічна конституція Європи. URL: <http://www.arpue.org/index.php/en/journal-european-pedagogical-studio/pedagogicalconstitution-of-europe>.
6. Старовойт Н. В. Інклюзивная культура образовательной организации: подходы к пониманию и формированию. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 8. С. 31–35. URL: <http://e-koncept.ru/2016/56117.htm>.
7. Сигал Н.Г. Инклюзия как вектор гуманизации образования и общества: зарубежный опыт. *Вопросы педагогики и психологии: теория и практика* : сборник материалов Международной научной конференции, 26–28 июня 2014 г., г. Москва / под ред. проф. В. И. Писаренко. Киров: МЦНИП, 2014. С. 73–79. URL: <http://books.google.ru>.
8. Шульженко Д. І. Особливості інклюзивної форми освіти учнів із затримкою психічного розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* 2013. Вип. 23. С. 415–420.

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА»**

*Давидюк Марина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
E-mail: marina_davydyuk@ukr.net*

Сучасний етап розвитку системи освіти характеризується невідповідністю якості підготовки школярів та студентів запитам суспільства і викликам часу. Причиною цього у більшості випадків стають не лише недосконалі стандарти загальноосвітньої та професійної підготовки, а й відсутність навиків продуктивної роботи з навчальним матеріалом у школярів та студентства. Тому надзвичайно актуальним нині постає питання розвитку культури

розумової праці усіх суб'єктів освітнього процесу. В умовах пандемії COVID - 19 і переходу системи освіти у дистанційний формат виникає потреба в доцільному розподілі часу, що відводиться на навчання та інші види інтелектуальної діяльності, потреба у виробленні кожним учнем, студентом, педагогом власних алгоритмів сприймання, оперування й перероблення інформації, що надходить з різних джерел.

Культура розумової праці являє собою інтегральну якість особистості, що виявляється у володінні спеціальними знаннями, уміннями, навичками організації своєї праці відповідно до наявних індивідуальних ресурсних можливостей, забезпечуючи ефективність пізнавальної діяльності [1].

Дослідники проблеми радять у процесі формування культури розумової праці студентів педагогічних ЗВО акцентувати увагу на провідній ролі самостійної роботи в освітньому процесі; змінити характер мотивації навчальної діяльності; розробити гнучку систему контролю засвоєння навчального матеріалу; стимулювати використання індивідуальних прийомів раціоналізації навчальної діяльності [1; 2].

Мета нашої статті – представлення практики застосування прийомів формування культури розумової праці студентів педагогічного ЗВО у процесі вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта».

Вивчення «Інклюзивної освіти» надає колосальні можливості для розвитку умінь і навиків інтелектуальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей. По-перше, сам зміст навчальної дисципліни передбачає розширення знань про різні категорії дітей та підлітків, які стають суб'єктами освітнього процесу, мета і завдання навчальної дисципліни спрямовані на формування таких загальних і фахових компетентностей, як «здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел», «здатність організувати освітній процес, використовуючи оптимальні педагогічні форми, методи, засоби, технології та методики» тощо. Формами роботи, спрямованими на розвиток відповідних компетентностей, навиків раціональної організації наукового пошуку та осмислення його результатів, стають вправи, що вимагають узагальнення відомостей про факти, явища, закономірності, принципи інклюзивного освітнього процесу.

Викладач у цьому випадку не просто знайомить студентів з системою знань про інклюзію, її суб'єктів, про особливості диференційованого викладання й оцінювання, описує процедури корекції та реабілітації, рекомендовані різним категоріям особливих дітей, а добирає різні дидактичні прийоми стимулювання й розвитку мислення – аналітичного, логічного, критичного, власне професійно-педагогічного. Загальні рекомендації до проведення занять і добору завдань для студентів можуть бути такими:

- ставити студентам питання, що потребують осмислення показаних викладачем дій, аби запобігти механічному заучуванню теоретичного матеріалу;
- допомагати студентам правильно пояснювати порядок і техніку виконання дій, постійно запитувати, чому потрібно діяти саме так, а не інакше – це навчить студентів встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, подіями, явищами, пов'язаними з інклюзивним освітнім процесом, установлювати залежність позитивних зрушень в розвитку особливої дитини від конкретних педагогічних дій і впливів.

Важливо впродовж вивчення курсу поступово ускладнювати завдання, періодично створювати проблемні ситуації, що вимагають від студентів самостійного осмислення й ухвалення рішень. Навчити студентів здійснювати рефлексію власної освітньої діяльності.

Розширення репертуару форм і методів самостійної роботи студента можливе за рахунок включення в квазіпрофесійну діяльність (коли під час навчальних занять ми моделюємо ситуації конкретної педагогічної взаємодії в освітньому процесі через імітаційні рольові та ділові ігри, вправи, тренінги тощо), за рахунок роботи над індивідуальними й груповими навчальними проєктами [3]. Доцільним виявляється поступовий перехід від задач репродуктивного змісту до виконання творчих завдань, що вимагають використання знань і

дій міжпредметного характеру, перехід від контролю та оцінювання викладачем роботи студента до самоконтролю й самооцінювання.

Проілюструємо сказане конкретними прикладами. Після вивчення першого модулю дисципліни пропонуємо студентам виконати вправи, спрямовані на розвиток фахових компетентностей, навиків педагогічного прогнозування й здатності встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між різними етапами освітнього процесу.

1. Розробіть фізкультхвилинку (на 2-4 хв) для інклюзивного класу, в якому навчаються: 2 дитини з порушенням зору, 1 дитина з порушенням слуху, 2 дитини з порушеннями усного мовлення. Музику і вправи добираєте на свій розсуд, але з урахуванням провідного аналізатора в різних дітей і індивідуальних потреб кожної дитини.

2. За допомогою ляльок (звичайних іграшок, саморобних пальчикових ляльок чи ляльок-рукавичок) змодельуйте і обіграйте дві ситуації для підготовки дитини і класу (групи) до впровадження інклюзивного навчання:

а) Складіть казку/розкажіть історію та придумайте декілька вправ для дитини, яка має особливі потреби і готується відвідувати садок (або: іти до школи); вам потрібно: сформуувати у дитини настанову на співпрацю з іншими, на отримання нового позитивного досвіду, подолати тривогу перед майбутніми змінами.

2. Складіть казку або придумайте декілька комунікативних вправ (тут уже вам буде потрібен співрозмовник! – а можливо – ляльки, іграшки, елементи конструктора ЛЕГО) для групи учнів (вихованців), які вже навчаються в школі (відвідують дитячий садок), але незабаром у їхньому колективі має з'явитися особлива дитина. Вам потрібно: підготувати до факту появи нетипової дитини уже до певної міри згуртований колектив, попередити імовірне несприйняття нового члена дитячої спільноти. Завдання можете виконати вдома і записати на відео, у виконанні і розігруванні ситуацій можете скористатися допомогою братиків, сестричок, а також друзів і знайомих.

Виконання такого роду завдань стимулює не лише розвиток творчої активності студентів, а й стимулює в них навик аналізу й синтезу, педагогічного прогнозування, привертає увагу до застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі інклюзивного закладу освіти.

Для контролю й діагностики рівня навчальних досягнень студентів із дисципліни пропонуємо використовувати не просто традиційні тести з відкритими і закритими питаннями по змісту курсу, а розробити завдання такого типу, які показують зв'язок конкретних знань, умінь і навиків, набутих студентами, в реальній інклюзивній практиці. Для прикладу наведемо фрагмент розробленого нами модульного тесту у форматі реальної історії (ще один спосіб застосування сторітелінгу), учасником якої гіпотетично може стати кожен випускник педагогічного ЗВО. Така форма перевірки засвоєних знань базується на дидактичних принципах систематичності і доступності навчання, зв'язку навчання з життям і теорії з практикою, свідомості і активності студентів у навчанні.

І. Ви завершуєте навчання в педагогічному університеті, і плануєте піти працювати вчителем у школу, в якій є інклюзивні класи. Але вам уже запропонували в цій таки школі попрацювати асистентом учителя інклюзивного класу, поки ви не отримаєте диплом. Ви приходите вперше на майбутнє місце роботи і одразу для себе намагаєтесь визначити, чи відповідає школа вимогам до інклюзивного закладу. Отож, найперше ви звертаєте увагу на:

- a) Архітектурну доступність приміщень закладу для дітей з особливими освітніми потребами (ООП)
- b) Наявність банерів, плакатів, які сповіщають про те, що школа має інклюзивні класи
- c) Наявність розкладу тренінгів толерантної комунікації для всіх учнів і вчителів школи
- d) Наявність інклюзивно-ресурсної кімнати

II. Ви написали заяву про прийом на роботу, і вас ознайомлюють з посадовою інструкцією асистента учителя інклюзивного класу. Тепер ви зрозуміли, що у ваші обов'язки входить (оберіть декілька відповідей):

- a) надання допомоги учням/вихованцям з ООП в організації робочого місця;
- b) проведення додаткових занять з неуспішними учнями після уроків;
- c) діагностика інтелектуального та психофізичного розвитку дитини з ООП;
- d) спостереження за дитиною для вивчення її індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів та потреб;
- e) допомога в концентрації уваги, сприяння самоконтролю учня;
- f) забезпечення разом з іншими працівниками здорових та безпечних умов освітнього процесу;
- g) участь у проведенні батьківських зборів;
- h) ведення встановленої педагогічної документації.

III. З посадовими обов'язками розібралися. А зараз час і з дитиною, якою будете опікуватися, познайомитися. Вона прийде на першу зустріч із вами разом з батьками. Які перші три питання ви поставите дитині та її батькам?

- a) Розкажіть про свою сім'ю. Що подобається вашій дитині? Чи комфортно дитині в школі?
- b) Які проблеми зі здоров'ям має ваша дитина? Хто з фахівців ще працює зараз із дитиною? Які труднощі має ваша дитина в навчанні?
- c) Як довго дитина відвідує інклюзивний клас? Чи зможе вона спокійно висидіти весь урок? Які поради щодо спілкування з дитиною можете мені дати?
- d) Розкажіть про свою сім'ю. Як розподіляються обов'язки у вашій сім'ї? Чи маєте ви спільні захоплення?

IV. Учень, з яким ви будете працювати, має вроджені проблеми із зором. Він користується звичайними підручниками, але за допомогою збільшуваних приладів, працює зі спеціальними зошитами, в яких зображення більш яскраві і збільшені, марковані сторінки, але не може працювати в тому ж темпі, що й інші учні. Які вправи ви порадите виконувати вдома для розвитку концентрації під час заняття і покращання темпу діяльності?

- a) Віджимання, присідання, нахили тулуба
- b) викладання візерунків з паличок (спочатку за зразком, потім самостійно);
- c) дихальні вправи; йога для концентрації
- d) взимку – маніпуляції зі снігом: ліпити сніжки, снігову бабу, розгрібати лопатками, влітку – будувати щось з піску, малювати по мокрому піску.

V. Ви хочете ближче познайомитись із дитиною, з'ясувати для себе рівень її інтелектуального розвитку. Які методи дослідження і діагностики ви застосуєте?

- a) Тест інтелекту Айзенка, коректурну пробу
- b) Спостереження, аналіз продуктів діяльності
- c) Методику «Оперативна пам'ять», тест колірних переваг Люшера
- d) Тест Роршаха, бесіда, інтерв'ю

VI. Ви – в ролі асистента вчителя – залучаєтесь до складання індивідуального навчального плану дитини. Які пункти ви маєте заповнювати щодня, знаєте?

- a) Інформація про роботу на заняттях, конкретні успіхи в досягненні навчальних та комунікативних цілей (Коментар: так, це дає оперативну інформацію для батьків і для вчителів, які викладають у класі)
- b) Щодня заповнювати необов'язково, головне оцінити прогрес дитини за тиждень по всім предметам (Коментар: за тиждень ми оцінюємо не прогрес по предметам, а успіхи в досягненні цілей – навчальних, корекційних, реабілітаційних – при чому разом з іншими фахівцями, які працювали з дитиною в цей проміжок часу)
- c) Щодня маємо записувати, з якими фахівцями працює дитина і які нові навички демонструє (Коментар: така інформація дається раз на два тижні чи раз на місяць)
- d) Записувати щодня конкретну Вашу роботу як асистента (Коментар: такого пункту в плані немає)

VII. Ви дізнаєтеся, що в класі, де Ви працюватимете, буде ще навчатися дитина з ДЦП (у неї буде свій асистент дитини – соціальний працівник). Які поради Ви дасте учителю щодо організації освітнього процесу? (звісно, якщо Вас попросять ці поради давати). Оберіть декілька відповідей.

- a) Дізнайтеся більше про церебральний параліч як особливість розвитку.
- b) Поспілкуйтеся з батьками учня стосовно естетичних уподобань дитини – Вам же потрібно добирати конкретні ілюстрації до навчальних тем, а раптом дитину щось дратуватиме (Коментар: насправді естетичні уподобання дитини з ДЦП жодним чином не впливають на сприйняття дидактичної наочності).
- c) Організуйте безперешкодний шлях до робочого місця учня з ДЦП. Учитель повинен визначити місце дитини з ДЦП у класі так, щоб вона мала змогу вільно стояти або виходити з-за парти.
- d) Запропонуйте іншим учням у класі взяти опіку над новим учнем із ДЦП – допомагати йому на перервах, супроводжувати до їдальні чи вбиральні (Коментар: такі дії має виконувати винятково асистент вчителя чи асистент дитини!)
- e) Проконсультуйтеся з фізіотерапевтом стосовно режиму навантаження учня, необхідних перерв і вправ. Нагадуйте про це учневі та стежте, щоб він не перевтомлювався.
- f) Не забороняйте учневі з ДЦП виконувати спеціальні фізичні вправи під час уроку – адже йому постійно потрібно розслаблювати м'язи (Коментар: насправді такої необхідності в постійних вправах на розслаблення немає, учневі для мінімальної гімнастики впродовж навчального дня достатньо часу на перервах або ж ця гімнастика виконується вдома – перед уроками і після їх закінчення).
- g) Намагайтеся говорити на нижчих тонах, переконайтеся, що учень добре чує звуки *т, к, с, п, є, ф, ш*.
- h) Намагайтеся варіювати обсяг і форми виконання письмових робіт, щоб дитина встигала за темпом роботи класу, не перевтомлювалася, щоб була можливість для формування навчальних навичок

VIII. Вас як молодого фахівця відряджають на курси підвищення кваліфікації з інклюзивної освіти. Зокрема, на цих курсах Ви дізнаєтеся про навчання і виховання дітей з розладами аутичного спектру. Зараз уже Ви знаєте, що для цієї категорії учнів є характерними (виберіть декілька правильних відповідей):

- a) Вони швидко втомлюються, відволікаються, навіть від цікавих занять.
- b) Діти з РДА люблять рухливі ігри з однолітками (Коментар: насправді це, швидше, виняток)
- c) У дитини з аутизмом є специфічна потреба у збереженні постійності в обстановці, слідування заведеному порядку.
- d) Діти схильні до одноманітного повторення тих самих рухів, фраз, дій – такі стереотипії виступають у якості захисту від тривоги та засобу аутостимуляції.
- e) Діти з аутизмом люблять слухати музику в навушниках (Коментар: насправді це не є типовою поведінковою ознакою дітей з РДА, але багато хто з них любить музику взагалі)
- f) Діти з РДА потребують постійної емоційної підтримки, особливо при появі несподіваних подразників, труднощів та перешкод.
- g) Діти з розладами аутичного спектру не можуть навчатися в основній школі, тільки в початковій (Коментар: за умови хорошого прогресу в інтелектуальному і мовленнєвому розвитку такі діти можуть навчатися як в основній, так і в старшій школі)

IX. Ви вже відчуваєте себе справжнім фахівцем у сфері інклюзивної освіти! Тому активно долучаєтесь до різноманітних акцій і заходів, присвячених ідеї популяризації інклюзії. Як пояснити школярам та їхнім батькам, чому деякі діти змушені сидіти у візочку

і не можуть бігати, а дехто навіть не може говорити чи бачити? Як навчити учнів розуміти, що відчувають і яким бачать світ люди з особливими освітніми потребами? Як донести думку про те, чому важливо спілкуватися і підтримувати таких людей? Оберіть дві-три поради стосовно психологічної підготовки дітей звичайного класу до того, що в них з'явиться особливий учень.

- a) перегляд тематичних мультфільмів про особливих дітей
- b) створення карти емпатії спільно з учнями класу
- c) комунікативний тренінг
- d) проведення спільних учнівсько-батьківських зборів, на яких розповідається про доцільність інклюзивного навчання
- e) участь у грантових програмах для підтримки інклюзії
- f) бесіди із запрошеними фахівцями, які працюють з особливими дітками (дефектологами, фізіотерапевтами, логопедами, реабілітологами)
- g) знайомство з історіями успіху особливих людей (Нік Вуйчич, Оксана Зубковська, Еймі Майллінз та ін.)
- h) Ваш варіант _____.

Описані нами прийоми, методи, зміст і форми роботи зі студентами, які вивчають дисципліну «Інклюзивна освіта», спрямовані на формування культури розумової праці студентів, розвитку їхньої педагогічної майстерності і професійних компетентностей.

Перспективами подальшого наукового пошуку може стати створення методик психолого-педагогічної діагностики рівня розвитку культури розумової праці студентів педагогічних ЗВО.

Список використаних джерел

1. Ібрагім Ю. С. Формування культури розумової праці студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі навчання : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2010. 24 с.
2. Зубра А.С. Культура умственного труда студента : пособие для студентов высших учебных заведений. Минск : Дикта, 2006. 228 с.
3. Дрокіна А. Квазіпрофесійна діяльність як ефективний чинник забезпечення педагогічної взаємодії в процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи. *Матеріали конференцій МЦНД*. Вінниця, 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/6708>.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Заказнов Володимир Федорович,
*заступник начальника кафедри медицини катастроф та військової медицини,
Державний заклад «Дніпровський державний медичний університет»,
E-mail: med_em.dma@ukr.net*

Бабенко Володимир Олександрович,
*викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини,
Державний заклад «Дніпровський державний медичний університет»,
E-mail: vlalb1947@gmail.com*

Чернета Валерій Миколайович,
*викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини,
Державний заклад «Дніпровський державний медичний університет»,
E-mail: valeriycherneta@gmail.com*

Сучасний світ динамічно змінюється, а разом з ним змінюється і сучасна освіта. Карантинні заходи у зв'язку з пандемією коронавірусу акцентували увагу на необхідності